

Turinys

K as yra žemėlapis?	4
K aip naudotis atlasu?	6
K lasės planas	7
M iesto planas	8
L ietuva – mūsų Tėvynė	10
L ietuvos etnografinės sritys	12
G intarinė Baltija	14
E uropa	16
P asaulio valstybės	18
A frika	20
A ustralija ir Naujoji Zelandija	21
A zija	22
Š iaurės Amerika	24
P ietų Amerika	25
S aulė ir jos planetos	26
O vis dėlto ji sukasi!	28
K odėl būna metų laikai?	29
P ažvelkime į žvaigždes	30
M ūsų protėvių gyvenimas	32
P agonybė	34
M indaugo laikų Lietuva	36
G ediminas – sostinės Vilniaus įkūrėjas	37
V ytauto laikų Lietuva	38
Ž ygimantas Augustas ir Barbora Radvilaitė	40
V alstybingumo praradimas	41
V asario 16-oji	42
R audonasis maras	43
B altijos kelias	44
M es – europiečiai	46

Kaip naudotis atlasu?

Atlaso atvartas panašus į šachmatų lentą – suskirstytas į langelius. Tai linijų tinklas, kuriame vertikalūs stulpeliai puslapio viršuje ir apačioje pažymėti raidėmis, o horizontalios eilės kairiajame ir dešiniajame šonuose – skaičiais. Tad kiekvienas kvadratas turi kodą – jį atitinkančią raidę ir skaičių. Naudodamiesi linijų tinklu, rasite atsakymus į pateiktus klausimus.

Saulė ir jos planetos

Saulė yra milžiniškas ugnies kamuolys. Tai žvaigždė, kuri šildo ir apšviečia planetas.

Merkurius (1) – viena iš mažiausių planetų. Ji yra arčiausiai Saulės ir apskrieja ją per 88 dienas. Merkurijuje labai karšta.

Venera (2) – Žemės dydžio, labai ryškiai šviečianti ir pati karščiausia planeta Saulės sistemoje. Dažnai vadinama Aušrine. Saulę apskrieja per 225 dienas.

Žemė (3) – vienintelė planeta, kurioje yra oro ir vandens, todėl čia egzistuoja gyvybė. Žemė apsisuka aplink Saulę per 365 dienas, t.y. per metus.

Marsas (4) – arčiausiai Žemės esanti labai šalta ir sausa planeta. Saulę apskrieja per 687 dienas. Marsas vadinamas raudonąja planeta.

Jupiteris (5) yra didesnis už visas kitas planetas kartu sudėtas. Tai iš dujų sudaryta milžiniška planeta. Saulę apskrieja maždaug per 12 metų.

Saturnas (6) turi 56 palydovus ir milžiniškus žiedus. Iše sudaryti iš ledo ir uolienų. Saulę Saturnas apskrieja per 29 metus.

Uranas (7) – pirmoji planeta, atrasta naudojant teleskopą. Planetą dengia tirti debesys. Saulę Uranas apskrieja per 84 metus.

Neptūnas (8) – šalta, apledėjusi, labai nutolusi nuo Saulės planeta. Apsikrieti aplink ją reikia labai daug laiko – 165 metų!

Aplink Saulę skrieja aštuonios planetos: Merkurijus, Venera, Žemė, Marsas, Jupiteris, Saturnas, Uranas ir Neptūnas. Jos sudaro Saulės sistemą.

1. Kuri planeta vadinama Aušrine? (Išimk **G5** kvadratą)

2. Kurioje planetoje yra gyvybė? (Iš **L2** kvadrato)
Kaip vadinama pirmoji planeta, atrasta naudojant teleskopą? (Iš **L7** kvadrato)
Kiek metų trunka Neptūno kelionė aplink Saulę? (Iš **A10** kvadrato)

Pavyzdžiui, temoje „Saulės sistema“ yra klausimas: „Kuri planeta vadinama Aušrine?“

Norėdami sužinoti šios planetos pavadinimą, vertikaliame stulpelyje susiieškokite G raidę, o horizontalioje eilėje – skaičių 5. Ties G raide pažymėtu stulpeliu pridėkite liniuotę, o penktąją eilę pirštu veskite liniuotės link. Planetą rasite langelyje, kuriame susikerta stulpelis ir eilutė. Taigi Aušrine vadinama Venera.

Klasės planas

Klasėje vyksta gamtos pažinimo pamoka.

Nupieškite visa tai, ką matote iš viršaus, ir gausite klasės planą. Popieriaus lape jis netilps. Vadinasi, vaizdą reikės mažinti. Pasitelkite mastelį. Pavyzdžiui, klasės vaizdą sumažinkite 100 kartų.

Tada klasės plano mastelis bus 1 : 100. Tai reiškia, kad vienas klasės plano centimetras atitinka 100 cm klasėje.

Mastelis rodo, kiek kartų plane sumažinti tikrieji atstumai, objektai, ir žymimas didžiąja M raide.

Klasės baldams plane vaizduoti parinkite tam tikrų simbolių. Jie vadinami sutartiniais ženklais. Pavyzdžiui, stalą, spintą nupieškite kaip stačiakampius, o kėdes – kaip kvadratus. Mokyklinę lentą, langus, gėles pažymėkite dar kitokiais simboliais.

Plano pakraštyje nupieškite sutartinius ženklus ir prie kiekvieno paaiškinkite, ką jis reiškia. Tokia ženklų aiškinimo lentelė vadinama legenda. Nepamirškite nurodyti ir mastelio.

	stalas		lenta
	kėdė		lentyna
	šiukšlių dėžė		žemėlapis
	spinta		gėlės

Mastelis 1 : 100

Lietuva – mūsų Tėvynė

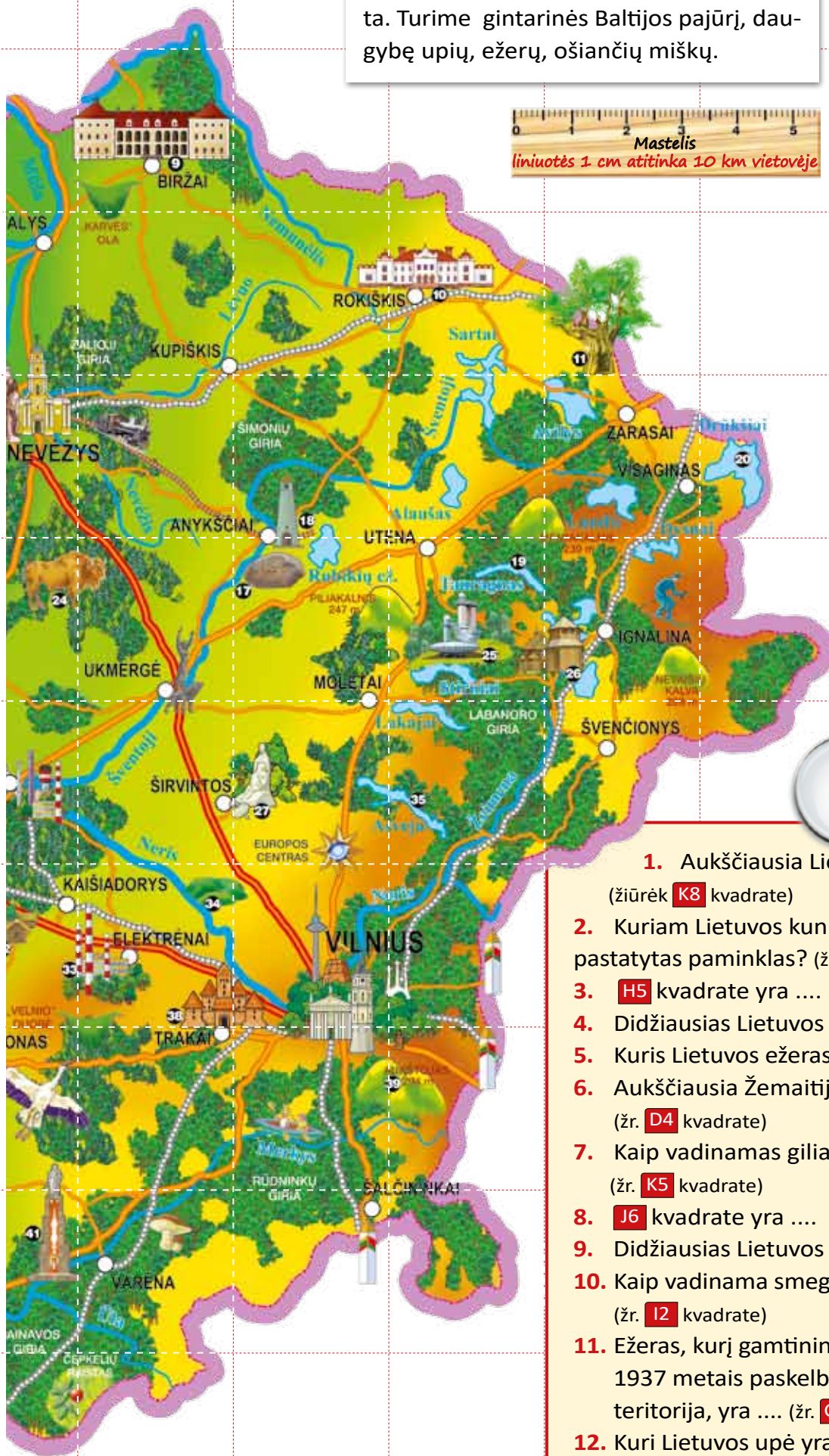

1 Būtingės terminalas	23 Žemaičio paminklas
2 Akmenų muziejus Mosėdyje	24 Pašilių stumbrynas
3 Didžiausias Lietuvos akmuo	25 Observatorija
4 „ORLEN Lietuva“	26 Palūšės bažnyčia
5 S. Daukanto paminklas	27 Paminklas žuvusiems už Lietuvos nepriklausomybę
6 Kryžių kalnas	28 Panemunės pilis
7 Saulės mūšio (1236 m.) vieta	29 Raudonės pilis
8 Pakruojo dvaras	30 Raudondvario pilis
9 Biržų pilis	31 Zapyškio bažnyčia
10 Rokiškio dvaras	32 Liaudies buities muziejus
11 Stelmužės ąžuolas	33 Elektrinė
12 Kretingos dvaras	34 Kernavės piliakalniai
13 Plungės dvaras	35 Ilgiausias Lietuvos ežeras
14 M. Mažvydo paminklas	36 V. Kudirkos paminklas
15 Kelmės dvaras	37 J. Basanavičiaus paminklas
16 Kunigaikščio Aleksandro paminklas	38 Trakų pilis
17 Puntukas	39 Aukščiausia Lietuvos kalva
18 J. Biliūno kapas	40 Statula „Laisvės angelas“
19 Giliausias Lietuvos ežeras	41 Vytauto Didžiojo paminklas Perlojoje
20 Didžiausias Lietuvos ežeras	42 M. K. Čiurlionio paminklas
21 Paukščių žiedavimo stotis Ventėje	
22 D. Poškos Baublys Bijotuose	

Lietuva yra nedidelė, bet mums labai brangi šalis. Ypač graži mūsų krašto gamta. Turime gintarinės Baltijos pajūrį, daugybę upių, ežerų, ošiančių miškų.

	upė
	ežeras
	kalva
	miškas
	keltas
	geležinkelis
	miestas
	valstybės siena
	pasienio punktas

1. Aukščiausia Lietuvos kalva yra (žiūrėk **K8** kvadrate)
2. Kuriam Lietuvos kunigaikščiui Perlojoje pastatytas paminklas? (žr. **H9** kvadrate)
3. **H5** kvadrate yra
4. Didžiausias Lietuvos akmuo – (žr. **D2** kvadrate)
5. Kuris Lietuvos ežeras ilgiausias? (žr. **K6** kvadrate)
6. Aukščiausia Žemaitijos kalva yra (žr. **D4** kvadrate)
7. Kaip vadinamas giliausias Lietuvos ežeras? (žr. **K5** kvadrate)
8. **J6** kvadrate yra
9. Didžiausias Lietuvos ežeras – (žr. **M4** kvadrate)
10. Kaip vadinama smegduobė Biržų krašte? (žr. **I2** kvadrate)
11. Ežeras, kurį gamtininkas Tadas Ivanauskas 1937 metais paskelbė pirmąja saugoma teritorija, yra (žr. **G8** kvadrate)
12. Kuri Lietuvos upė yra didžiausia? (žr. **G9** kvadrate)

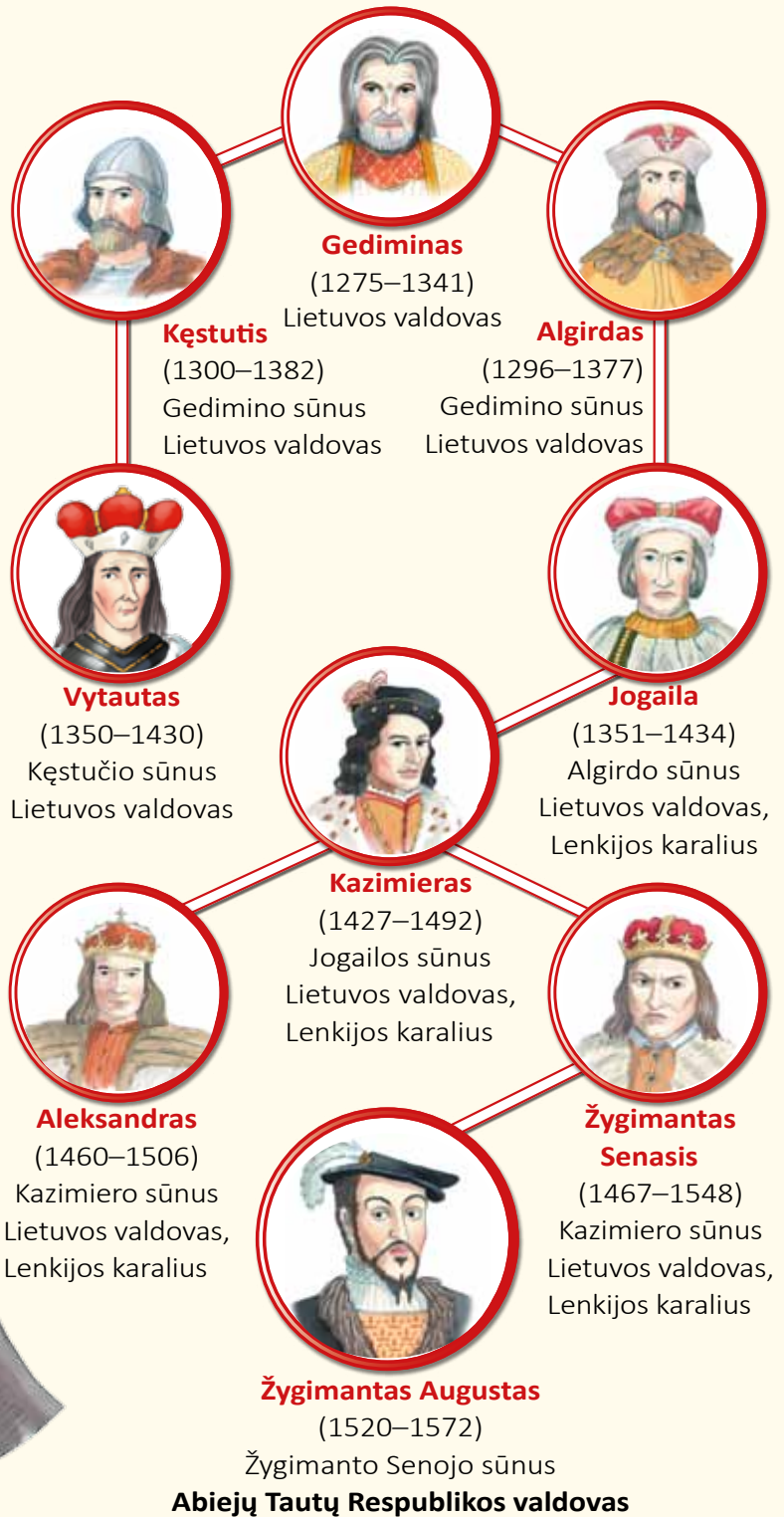
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10

Žygimantas Augustas ir Barbora Radvilaitė

Gedimainičiai – ilgiausiai valdžiusi didžiųjų Lietuvos kunigaikščių dinastija. Didieji kunigaikščiai Gedimainičiai šalį valdė nuo 1315 ar 1316 metų iki 1572-ųjų, kai, nepalikęs palikuonių, mirė paskutinis šios dinastijos atstovas Žygimantas Augustas.

Nepaprasta meilės istorija

Valdovas Žygimantas Augustas įsimylėjo ypatingo grožio, išsilavinusių ir įtakingų Lietuvos didikų giminei priklausančią Barborą Radvilaitę. Nepaisydamas didelio motinos ir Lenkijos didikų priešiškumo Žygimantas slapta vedė mylimąją. Tačiau jų laimė truko neilgai. Vos po ketverių metų Barbora mirė. Ji pageidavo būti palaidota Vilniuje. Tad Žygimantas mėnesio trukmės kelionėje iš Krokuvos didžiąją dalį kelio pėsčias per kaitrą lydėjo mylimosios karstą. Jos gedėjo iki pat mirties.

1569 metais buvo sudaryta Liublino unija – Lietuva ir Lenkija sujungtos į **Abiejų Tautų Respubliką**. Šioje sąjungoje turėjo būti vienas valdovas – Lenkijos karalius ir didysis Lietuvos kunigaikštis. Juo ir tapo Žygimantas Augustas. Liublino unija buvo naudinga abiem valstybėms. Jas sustiprino, padėjo priešintis grėsmingiems kaimynams.

Valstybingumo praradimas

Didžiulis pavojus Lietuvos ir Lenkijos valstybės išlikimui kilo XVIII amžiuje. Nualinta karų ir net trečdaliai gyventojų gyvybių pareikalavusio maro šalis nusilpo. Ji tapo kaimynių grobiu. Dalį valstybės užėmė Rusija. Po nesėkmingo sukilimo prieš grobikus 1795 metais prarado valstybingumą ir valstybės likučius pasidalijo Rusija, Prūsija ir Austrija. Lietuva tapo didžiulės Rusijos imperijos užkampiu.

Lietuvoje ne kartą priešintasi grobikams, tačiau sukilimai baigėsi nesėkme. Po 1863 metų sukilimo prieš Rusiją visoje imperijoje uždrausta spausdinti ar įsivežti iš užsienio lietuviškus leidinius lotyniškuoju raidynu. Prasidėjo Lietuvos rusinimas: uždrausta lietuviška spauda, imta persekioti Katalikų bažnyčią, į mūsų kraštą atkelta ir apgyvendinta nemažai rusų valstiečių.

▲ 1863 metų sukilimo dalyviai.

Lietuviškos knygos buvo spausdinamos Prūsijoje. Jas slapta platino knygnešiai. Su laikytus prie to meto Prūsijos ir Rusijos sienos caro žandarai juos mušė, kankino, o pastebėtus ir nesustojučius šaudė vietoje. Sugautus ir nuteistus knygnešius trėmė į Sibirą, sodino į kalėjimus.

Per keturis spaudos draudimo dešimtmečius į Lietuvą slapta įvežta apie penkis milijonus užsienyje išleistų lietuviškų knygų.

Gimtosios kalbos ir rašto vaikai buvo mokomi namuose, „mamos mokykloje“, ir slaptosiose lietuviškose mokyklose. Valdžia vertė leisti vaikus į valdiškas rusiškas mokyklas, bet jas lankė tik vienas kitas.

Tai buvo ilga beginklė kova už tautos išlikimą.

Iš Lietuvos dar neišvesta Sovietų Sąjungos kariuomenė, pasiūsta užimti Radijo ir televizijos pastato, televizijos bokšto, 1991 metų sausio 13-ąją puolė ten budinčius žmones. Tą naktį žuvo keturiolika Tėvynės gynėjų. Lietuva nepasidavė, atlaikė sunkius išmėginimus. Valstybė išliko ir sustiprėjo.

▲ Barikados prie Seimo rūmų Vilniuje naktį į sausio 13-ąją.

▲ Nepriklausomybės gynėjų laužai prie Aukščiausiosios Tarybos.

▲ Pirmieji laisvi laikraščiai.

1992 metais išrinktas mūsų šalies įstatymus leidžiantis **Seimas**, priimtas svarbiausias valstybės įstatymas – **Konstitucija**. Joje aptarta kiekviena gyvenimo sritis, išvardytos piliečių teisės ir pareigos.

